

UDK: 368.984+343.913+368.025.88:368.8: 343.713: 368.8:368.023.6:347.232.3:368.029

Mr Milovan S. Jovanović¹

OSIGURANJE OD OTMICE, OTKUPA I IZNUDE NA TRŽIŠTU OSIGURANJA U SRBIJI

KRATKO SAOPŠTENJE

Apstrakt

Nakon otmice radnika ambasade Srbije u Libiji, naročito je aktuelizovana tema otmice lica, traženje otkupa ili iznude, do čega dolazi u kriznim područjima širom sveta. Posebno pitanje je šta su krizna područja. Sa stanovišta ostvarenja rizika od otmice, to nisu samo zemlje zahvaćene ratnim dejstvima, već i države s nedovoljno izgrađenim sistemom vladavine prava, države s višim stepenom korupcije, siromaštva itd. Interesantno je da u mnoštvu teorija o načinu i motivima otmice srpskih diplomata, kako u verziji državnih predstavnika, novinara, analitičara tako ni u raznim teorijama zavera, niko nije spomenuo pitanje osiguranja od otmice. Koliko naša stručna i opšta javnost zna da postoji mogućnost osiguranja lica od rizika otmice, otkupa ili iznude? To je pitanje kojem se u radu želi posvetiti posebna pažnja. Ko je osiguranik, šta je osigurani rizik, kakva je pravna priroda ugovora o osiguranju od otmice, koji su moralni i pravni principi ovog osiguranja – pitanja su čije razmatranje doprinosi potpunijem razjašnjavanju instituta osiguranja od otmice.

Ključne reči: *osiguranje od otmice, osiguranje od otkupa i iznude, fronting osiguranje, subjekti osiguranja, osigurani rizik.*

1. Uvod

Otmica diplomate ambasade Srbije u Libiji² samo nas je podsetila da su otmice nešto s čime se društva suočavaju širom sveta. Otmice nisu nepoznanica ni

¹ Direktor Službe za osiguranje MK Group,

i-mejl: milovan.jovanovic@mkgroup.rs

Rad je primljen: 18. aprila 2018.

Rad je prihvaćen: 22. novembra 2018.

² 8. novembar 2015. godine.

u Srbiji, setimo se otmica poslovnih ljudi i članova njihovih porodica iz naše bliske prošlosti. Države sa izraženim rizikom od otmice nisu samo one što su zahvaćene ratovima, prevratima i nemirima, siromašne zemlje sa visokim stepenom korupcije, već i države s izgrađenim pravnim sistemima. Naravno da je rizik od otmice i sličnih dela veći u neuređenim društvima, ali se on pojavljuje i u pravno uređenim državama u ređem ili modifikovanom obliku.

Istorijski, ovo pitanje pojavljuje se još u 16. veku u Rusiji, gde je Moskovska država uredila organizaciju za otkup zarobljenika. Postojala su tri oblika otkupa. Zarobljenici su se sami otkupljivali ili su to činili carski namesnici, ili su ih carski namesnici otkupljivali od posrednika u samoj Moskvi, plaćajući za njih otkup od zarobljeništva. Car Aleksej Mihailovič (1629–1676) doneo je zakonik kojim se formira fond za otkup zarobljenika i na taj način postavio početnu formu obaveznog osiguranja.³ U Zapadnoj Evropi, pod uticajem Katoličke crkve, dolazilo je do zabrane osiguranja života. Tako je francuski kralj Filip II 1570. godine doneo ukaz o tome, čime je u Francuskoj ustanovljeno osiguranje otkupnine koju su plaćale zarobljene osobe za otkup svoje slobode.⁴ Krajem i početkom novog milenijuma nema više otkupa zarobljenika jer su ova pitanja uređena međunarodnim konvencijama, ali novo vreme donelo je nove rizike, kao što su otmice, iznude i pretnje pojedincima i kompanijama.

Osiguranje od otmice i otkupa predstavlja isplatu otkupa za otetu osobu i pojavila se kao ponuda osiguravača u razvijenim zemljama još u četvrtoj deceniji prošlog veka.⁵ Danas, otmice uglavnom imaju za cilj naplatu otkupnine ili drugi interes koji je nepovoljan za otetog. Rizici od otmice i iznude nisu ograničeni samo na globalne kompanije, svako preduzeće bilo koje veličine može biti meta otmičara ili iznudioca, bilo u zemlji bilo u inostranstvu. U cilju smanjenja negativnih posledica otmice, osiguravači su ponudili pokriće za navedene rizike. Osiguravači u Srbiji nemaju u ponudi osiguranje od rizika otmice, otkupnine ili iznude. Međutim, u zemljama s razvijenim tržištem osiguranja postoji nemali broj osiguravača koji su se specijalizovali za te vrste rizika. U nekim zemljama to osiguranje je protivzakonito, jer se pretpostavlja da može podstaći otimanje i držanje talaca. U svakom slučaju, ugovaranje ovog osiguranja podrazumeva pridržavanje pravila o tajnosti, te osiguranik ne sme obelodaniti da poseduje ovu vrstu osiguranja.⁶

Već na samom početku susrećemo se s pitanjem kako ugovoriti rizik koji osiguravači u Srbiji ne pokrivaju. Zakon o osiguranju definiše obavezu ugovarača osiguranja da zaključi ugovor o osiguranju samo s domaćim osiguravačem, odnosno sa osiguravačem u Srbiji koji je registrovan za obavljanje poslova osiguranja i ima

³ Zdravko Petrović, Vladimir Čolović, Duško Knežević, *Istorija osiguranja u Srbiji, Crnoj Gori i Jugoslaviji do 1941. godine*, Beograd, 2013. str. 21.

⁴ Z. Petrović, V. Čolović, D. Knežević, str. 27.

⁵ Nebojša Žarković, *Pojmovnik osiguranja*, Novi Sad, 2013., str. 316.

⁶ N. Žarković, str. 316.

dozvolu regulatornog tela. To osiguranje može se ugovoriti posredstvom frontinga⁷ i angažovanjem domaćih brokerskih društava. Brokери će na inostranom tržištu osiguranja naći osiguravača koji će snositi rizik osiguranja od otmice, a zatim na domaćem tržištu angažovati domaćeg osiguravača koji će zaključiti polis osiguranja s osiguranikom o osiguranju ovog rizika, a posredstvom programa reosiguranja ceo ili najveći deo rizika preneti na reosiguravača koji će u krajnjoj istanciji biti inostrani osiguravač što je prihvatio da snosi navedeni rizik. Domaći osiguravač će za ugovaranje osiguranja dobiti deo premije na ime provizije za ugovaranje. Imajući u vidu to da na tržištu osiguranja u Srbiji posluje veliki broj društava za posredovanje u osiguranju, kao i osiguravača čiji su osnivači strani brokери ili osiguravači, taj postupak fronting osiguranja ne bi trebao da predstavlja prepreku.

2. Subjekti osiguranja

Budući da se osiguranje od otmice u Srbiji može zaključiti putem frontinga, broj učesnika u postupku osiguranja se povećava. Kao i u svakom osiguranju, subjekti su ugovarač osiguranja, osiguranik, korisnik i osiguravač. Ugovarač je preduzeće, kompanija ili drugo pravno lice koje želi da zaštiti svoje zaposlene od rizika moguće otmice, traženja otkupa ili iznude. Osiguranik je fizičko lice koje je osigurano od rizika otmice. Osiguranik može biti individualno određen navođenjem njegovog imena i prezimena ili određen navođenjem funkcije koju obavlja u kompaniji. Proširena definicija osiguranika obuhvata kompaniju i njene direktore, službenike, zaposlene, uključujući i sezonske i privremeno zaposlene, volontere, studente, srodnike zaposlenih ili lica koja su u poseti kompaniji. Osiguranik može biti svako lice koje može biti oteto i za koje će se traži otkupnina. Kod osiguranja od otmice korisnik osiguranja je otmičar jer to je lice kome se isplaćuje osigurana suma. Osiguravač je osiguravajuće društvo koje je zaključilo polis osiguranja, ali i domaći reosiguravač i inostrani osiguravač koji snosi ugovoreni rizik.

Ugovarač osiguranja obraća se osiguravaču sa zahtevom za ugovaranje osiguranja. Taj zahtev podnosi se u obliku formulara, a ugovarač mora odgovoriti na svako pitanje u potpunosti. Navedeni formular mora biti otkucan ili popunjen mastilom i potpisan i overen od strane ugovarača osiguranje. Kod ovog osiguranja veliki značaj se pridaje formi zahteva. Sve materijalne činjenice koje se dostavljaju moraju biti potpune i istinite. Potpunost i istinitost podataka utiču na ocenu rizika osiguranika, a to se odražava na visinu premije ili odluku da li će biti preuzet rizik. Iz navedenog proizlazi da obraćanje ugovarača osiguraniku s popunjenim formularom ne obavezuje osiguravača da ugovaraču ponudi ugovor o osiguranju, što se izričito i navodi u samom formularu.

⁷ Milovan Jovanović, „Fronting osiguranje i njegov uticaj na razvoj osiguranja u Srbiji“, *Evropska revija za pravo osiguranja*, br. 3, Beograd, 2013, str. 34.

Informacije koje ugovarač dostavlja osiguravaču od značaja su za prihvatanje rizika i tiču se posedovanja brodova, ukupnog prometa, stalnih poslovnih aktivnosti u inostranstvu, kao i broja lica stalno angažovanih na tim poslovima, te spiska zemalja u kojima su poslovne aktivnosti. Ugovarač osiguranja sam navodi sumu osiguranja, kao i izbor mogućih proširenja pokrića.

3. Osigurani rizik

Slučaj za koji se zaključuje osiguranje mora biti budući, neizvestan i nezavisan od isključive volje ugovarača.⁸

Osnovna karakteristika pokrića od otmice, otkupa ili iznude u samom je riziku koji se osigurava. Osnovno pokriće odnosi se na isplatu traženog otkupa, transfera novca do naznačene lokacije od strane otmičara, nadoknadu konsultanske takse i dodatnih troškova nezavisnog bezbednosnog konsultanta, kao i osiguranje od pravne odgovornosti kompanije. U osiguravajuće pokriće uključena je i bezbednosna konsultantska kuća koja koordinira aktivnosti u slučaju otmice, pregovara s otmičarima, obavlja isplatu otkupnine, savetuje osiguranika kako da se ponašaju u kriznim situacijama itd. Pravna odgovornost pokriva odgovornost kompanije u pravnim zahtevima oštećenog i članova njegove porodice u slučaju kada tuže kompaniju za to što im se dogodilo. Osiguravajuće pokriće obuhvata i pokriće za slučaj povrede ili smrti kao posledicu otmice. Navedeno osiguranje obuhvata i troškove repatrijacije, to jest vraćanja u zemlju prebivališta, ili relokacije, to jest preseljenje na drugu bezbedniju lokaciju. Pokriće koje proističe iz tog osiguranja obuhvata i naknadu plate za vreme sprečenosti za rad osiguranika.

Osiguranje od otmice, otkupa ili iznude obuhvata i pokriće za osiguranika kao putnika, kada otmica nije direktno usmerena prema njemu lično, već prema grupi lica u kojoj se nalazi i osiguranik, kao što biva prilikom otmice aviona, autobusa i sl. Osiguranje od rizika otmice, otkupa ili iznude obuhvata i pokriće za slučaj iznete pretnje. Pretnja može biti najrazličitija, od lične pretnje osiguraniku do pretnje koja se odnosi na kompaniju, kao što je hakerska pretnja instaliranja kompjuterskog virusa, sve do pretnje zagađenjem ili trovanjem zaliha ili proizvoda preduzeća i sl. Ovo osiguranje pokriva i troškove koje je osiguranik imao usled pretnje, međutim, navedeni troškovi vremenski su ograničeni, najčešće na 30 dana od dana upućivanja pretnje.⁹ Poseban rizik od otmice koji je pokriven ovom polisom jeste tzv. „brza otmica“, kada se osiguranik kidnapuje bez zahteva za otkupninom. U takvim situacijama otmičar sam od osiguranika oduzme neko dobro, na primer slučaj kada se osigurana osoba primora da sa bankomata podigne novac i preda ga otmičaru. Polisa osiguranja pokriće

⁸ Zakon o obligacionim odnosima, *Sl. list SFRJ br. 29/78 i Sl. list SRJ br. 31/93*, čl. 898. stav 1.

⁹ Videti više na <http://www.aspen-apj.com>

nastali gubitak u vidu podignutog novca, kao i eventualne povrede na osiguranom licu tokom otmice. U osiguravajuće pokriće uključen je i poseban rizik iznenadnog nestanka, kada osigurana osoba iznenada nestane i kada se ne zna lokacija nestalog niti postoji zahtev za otkupninom. U takvoj situaciji ugovorena suma osiguranja biće iskorišćena za pokrivanje troškova obavljanja detaljne istrage i potrage o nestanku osigurane osobe. Kod ovog osiguranja postoji vremenska franšiza od 48 časova od trenutka nestanka osiguranika.¹⁰

4. Naknada iz osiguranja

Naknada iz osiguranja može se isplatiti, u zavisnosti od okolnosti, otmičaru, osiguraniku, agenciji koja se bavi bezbednosnim poslovima ili osiguranikovim naslednicima. Visina naknade iz osiguranja zavisi od zahteva otmičara, s tim da je maksimalna obaveza osiguravača ugovorena suma osiguranja. Suma osiguranja ugovara se po jednom štetnom događaju i agregatno za ceo period osiguranja. Pored osnovne sume osiguranja, utvrđuju se i podlimiti za pojedine osigurane rizike koji su posledica osnovnog rizika od otmice ili proizlaze iz njega.

Isplata naknade iz osiguranja otmičaru ili iznudiocu najdiskutabilnije je pitanje koje proizlazi iz ovog osiguranja. Ovde otmičar ili iznudilac svojom radnjom direktno doprinosi ostvarivanju osiguranog slučaja, a time i nadoknadi koju dobija.

5. Pravna priroda ugovora o osiguranju od otmice

Kao što je našim zakonskih propisima predviđeno, ugovorom o osiguranju ugovarač osiguranja obavezuje se da plati određeni iznos osiguravaču, a osiguravač se obavezuje da, ako se desi događaj koji predstavlja osigurani slučaj, osiguraniku ili nekom trećem licu isplati naknadu, to jest ugovorenu sumu.¹¹

Zaključenje ugovora o osiguranju od otmice blisko je institutu zaključenju ugovora o osiguranju u ime drugog bez njegovog ovlašćenja. Rekli smo da kompanija kao ugovarač osiguranja može osigurati svoje zaposlene ne po imenu već po funkciji koju obavlja u kompaniji. Međutim, za punovažnost tog ugovora o osiguranju nije nužno da ga onaj u čije je ime ugovor zaključen i odobri. Ugovarač osiguranja duguje premiju osiguravaču i u slučaju da ga zainteresovani, u ovom slučaju osiguranik, odobri ili ne odobri. Slično je i sa institutom osiguranja za tuđ račun ili za račun koga se tiče, obaveze iz ugovora dužan je izvršavati ugovarač osiguranja, ali on nema pravo prvenstvene naplate potraživanja iz dugovane naknade neposredno od osiguravača na ime premije koju je isplatio osiguravaču.

¹⁰ Videti više na <http://www.hiscox.com/brokers/kidnap-ranson>

¹¹ Zakon o obligacionim odnosima, *Sl. list SFRJ br. 29/78 i Sl. list SRJ br. 31/93* čl. 897.

Pravna priroda ovog osiguranja najbliža je institutu osiguranja života u korist trećeg lica, gde treće lice stiče neposredno i samostalno pravo prema osiguravaču.¹² Ugovarač osiguranja može u ugovoru odrediti lice kome će pripasti pravo iz ugovora. Ako se osiguranje odnosi na život nekog drugog lica, za određenje korisnika potrebna je njegova pismena saglasnost. Korisnik osiguranja ne mora biti određen po imenu, dovoljno je da postoje podaci za njegovo određivanje. Ugovorom o osiguranju od otmice određeno je da lice kome se isplaćuje naknada iz osiguranja jeste lice koje je otelo osiguranika i tom prilikom za njegovo puštanje traži određenu sumu novca.

Otmica je krivičnopravni institut i spada u krivična dela protiv sloboda i prava čoveka i građanina. Krivični zakon Srbije¹³ definiše otmicu kao upotrebu sile, pretnje, obmane ili na dovođenje ili zadržavanje nekog lica u nameri da se od njega ili drugog lica iznudi novac ili kakva druga imovinska korist, ili da njega ili koga drugog prinudi da nešto učini, ne učini ili trpi. Ako se prilikom otmice otetom preti ubistvom ili teškom telesnom povredom, ili ako je oteto lice zadržano duže od šest dana, ili je prema njemu postupano na svirep način, ili mu je teško narušeno zdravlje, ili se radi o maloletnom licu predviđena zatvorska kazna je veća.

Institut blizak otmici koji obuhvata ugovor o osiguranju od otmice jeste i iznuda. Iznuda spada u krivična dela protiv imovine i predstavlja nameru da se sebi ili nekom drugom pribavi protivpravna imovinska korist, silom ili pretnjom prinudi drugi da nešto učini ili ne učini na štetu svoje ili tuđe imovine.¹⁴ Visina pribavljene koristi, kao i to da li je iznuda učinila grupa ili organizovana kriminalna grupa, razlozi su za uvećanje predviđene kazne.

6. Zaključak

Otmice koje se svakodnevno dešavaju u svetu nisu nepoznanica ni u Srbiji. Ne tako davno i kod nas su se otimali poslovni ljudi i članovi njihovih porodica. Države sa izraženim rizikom od otmice nisu samo one koje su zahvaćene ratovima, prevratima i nemirima, siromašne zemlje s visokim stepenom korupcije, već i države sa izgrađenim pravnim sistemima. Naravno da je rizik od otmice i sličnih dela veći u neuređenim društvima, ali on se pojavljuje i u pravno uređenim državama u ređem ili modifikovanom obliku.

Istorijski, ovo pitanje se pojavljuje još u 16. veku u Rusiji, gde je Moskovska država uredila organizaciju za otkup zarobljenika. Takođe u 16. veku, kralj Filip II u Francuskoj je ustanovio osiguranje otkupnine za zarobljena lica. Danas otmice uglavnom imaju za cilj naplatu otkupnine ili drugi interes koji je nepovoljan za otetog.

¹² Predrag Šulejić, *Pravo osiguranja*, Beograd, 2005, str. 486.

¹³ Krivični Zakon RS, *Sl. glasnik RS br. 85/05, 88/05, 107/05*, čl. 134.

¹⁴ Krivični Zakon RS, *Sl. glasnik RS br. 85/05, 88/05, 107/05*, čl. 214.

Rizici otmice i iznude nisu ograničeni samo na globalne kompanije, svako preduzeće bilo koje veličine može biti meta otmičara, bilo u zemlji bilo u inostranstvu. U cilju smanjenja negativnih posledica otmice, osiguravači su ponudili pokriće za navedene rizike. Osiguravači u Srbiji nemaju u ponudi osiguranje od rizika otmice, otkupnine ili iznude. U zemljama s razvijenim tržištem osiguranja postoji znatan broj osiguravača koji su se specijalizovali za ove vrste rizika. U Srbiji, imajući u vidu da zakonska rešenja ne omogućavaju direktno ugovaranje osiguranja sa stranim osiguravačima, ovo osiguranje moguće je obezbediti posredstvom fronting osiguranja.

Kao i u svakom osiguranju, subjekti osiguranja su ugovarač, osiguranik, korisnik i osiguravač. Ugovarač osiguranja je preduzeće, kompanija ili drugo pravno lice koje želi da zaštiti svoje zaposlene spram rizika od moguće otmice, traženja otkupa ili iznude. Osiguranik je fizičko lice koje je osigurano spram rizika od otmice. Osiguranik može biti individualno određen navođenjem njegovog imena i prezimena ili navođenjem funkcije koju obavlja u kompaniji. Proširena definicija osiguranika obuhvata kompaniju i njene direktore, službenike, zaposlene uključujući i sezonske i privremeno zaposlene, volontere, studente, srodnike zaposlenih ili lica koja su u poseti kompaniji.

Prilikom ugovaranja ovog osiguranja informacije koje ugovarač dostavlja osiguravaču od značaja su za prihvatanje rizika i tiču se posedovanja brodova, ukupnog prometa, stalnih poslovnih aktivnosti u inostranstvu, kao i broja lica stalno angažovanih na tim poslovima, te spiska zemalja u kojima se odvijaju poslovne aktivnosti. Ugovarač osiguranja sam navodi sumu osiguranja, kao i izbor mogućih proširenja pokrića.

Osnovno pokriće odnosi se na isplatu traženog otkupa, transfera novca do naznačene lokacije od strane otmičara, naknadu konsultantske takse i dodatnih troškova nezavisnog bezbednosnog konsultanta, kao i osiguranje od pravne odgovornosti kompanije. Mimo osnovnog pokrića, osiguranjem je obuhvaćen i niz drugih okolnosti koje proizlaze ili su u vezi s otmicom ili iznudom. Naknada iz osiguranja može se isplatiti, u zavisnosti od okolnosti, otmičaru, osiguraniku, agenciji koja se bavi bezbednosnim poslovima ili naslednicima osiguranika.

Pravna priroda ugovora o osiguranju od otmice, otkupa i iznude još uvek je nedovoljno razjašnjena. Ugovaranje ovog ugovora o osiguranju blisko je institutu zaključenju ugovora o osiguranju u ime drugog bez njegovog ovlašćenja. Takođe, pravna priroda ovog osiguranja bliska je i institutu osiguranja života u korist trećeg lica. Prema Krivičnom zakonu Srbije, otmica je krivičnopравни institut i spada u krivična dela protiv slobode i prava čoveka i građanina.

Literatura

- Jovanović, M., *Fronting osiguranje i njegov uticaj na razvoj osiguranja u Srbiji*, Evropska revija za pravo osiguranja br. 3, Beograd, 2012.

- Krivični zakon Republike Srbije, *Sl. glasnik RS br. 85/05*.
- Petrović, Z., Čolović, V., Knežević, D., *Istorija osiguranja u Srbiji, Crnoj Gori i Jugoslaviji do 1941. godine*, Beograd, 2013.
- Šulejić, P., *Pravo osiguranja*, Beograd, 2005.
- Zakon o obligacionim odnosima, *Sl. list SFRJ br. 29/78 i Sl. list SRJ br. 31/93*.
- Žarković, N., *Pojmovnik osiguranja*, Novi Sad, 2013.
- www.aspen-apj.com
- www.hiscox.com/brokers/kidnap-ransom